

Tidligere i Tidsskriftet

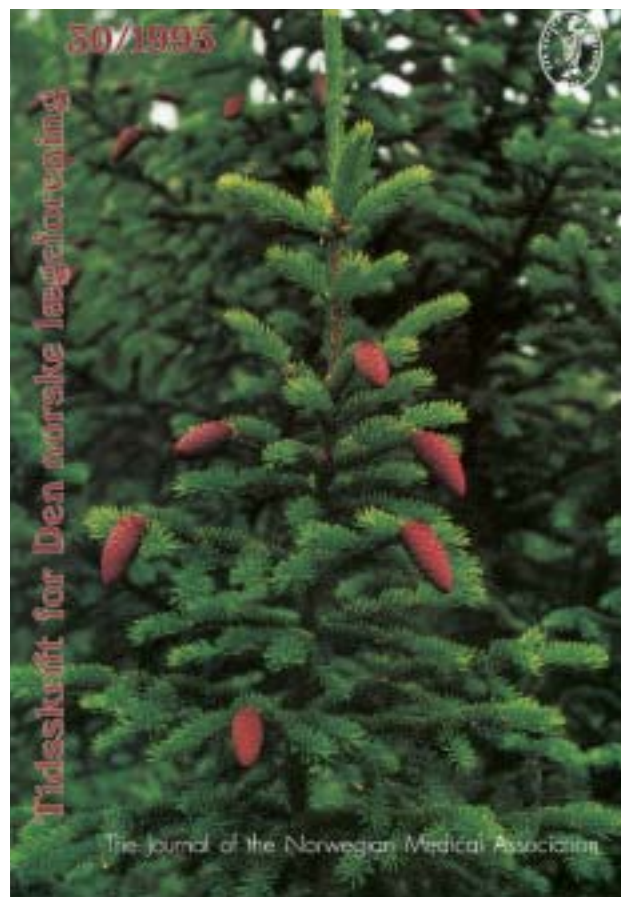
Julenummeret – mer enn godt innpakket

I 1881 bestod årets siste utgave av et åtte siders hefte, utelukkende fylt med medisinsk-faglig stoff. I utgavene som ble publisert ved høytiden drøyt hundre år senere, etablerte Magne Nylenna det man kan kalle «nostalgiens og langsomhetens ideologi». Leserene skal stadig finne spor av tradisjonen som ble forankret på 1980-tallet.

«Helse og kultur, legerollen og informasjonsformidling avslutter en redaktørperiode.»

Det skrev Magne Nylenna (f. 1952) etter å ha vært ansvarlig for 15 julenumre fra 1987. I sin siste lederartikkel gjorde Nylenna rede for hvordan «avskjedsnummeret» avspeilet emnene som hadde vært prioritert i hans redaktørtid – blant annet hvordan god legekunst forutsetter forståelse av sammenhengen mellom «historien bak oss og samfunnet omkring oss» (1):

«[...] En særlig glede har det vært å få utviklet de spesielle påske-, sommer- og julenumrene. Større faglig og kulturell bredde enn ellers i året og vektlegging av medisinsk historie og litteratur har gjort Tidsskriftet interessant for nye lesergrupper. Sammen med jevnlig gløtt inn i utenomfaglige deler av legelivet, for eksempel spalten Livet er mer, og Øivind Larsens forsider med tilhørende kommentarer, markerer dette medisinenes forankring i den humanistiske tradisjon.»

«Juletreet som tradisjon» var tittelen på Øivind Larsens ledsagende tekst til forsidebildet i 1995-årgangens siste utgave av Tidsskrift for Den norske lægeforsening. Faksimile

I slekt med bestemor

Som eksempel på Øivind Larsens ledsagende krone på verket, kan nevnes teksten han skrev til utgaven som ble publisert 10. desember 1995:

«Min gamle bestemor likte ikke juletrær. Enskjønt det bare var å hente en granbusk ute i hennes egen skog og pynte den, strittet hun imot, uten at vi fikk noe rasjonell forklaring på hvorfor. Argumentet med barnåler på teppet var ikke holdbart i støvsugerens tidsalder. Aller nådigst fikk vi sette opp et lite juletre julaftens formiddag. Men annen juledag begynte den gamle å brumme – nå var det på tide å få treet ut.

Senere har jeg lært at en slik oppfatning av juletreet som et fremmedelement i norsk kultur ikke er noe særsyn. Overraskende nok er juletreet, det kanskje mest sentrale av våre julesymboler, så nytt i norsk tradisjon at min bestemor, som var født i 1879, var barn i en tid da juletrær slett ikke var noen selvfølge.

Artikler som refereres finnes i fulltekst på www.tidsskriftet.no – velg Tidligere i Tidsskriftet fra menyen på venstre side. Spalten redigeres av Kari Ronge.

[...] Internasjonalt sett er det på 1500-tallet og i de sørvestre deler av Tyskland vi begynner å høre om juletrær. Derfra later skikken til å ha spredt seg. Laug og sammenslutninger brukte pyntede trær ved julens festligheter. I den katolske tid forekom også pyntede trær ved andre høytider for å bringe trivsel og fruktbarhet.

Etter reformasjonen tok den protestantiske julefeiringen form. Det ble da et mål å overføre julefeiringen fra kirkene, slik katolikkene hadde tradisjon for, til hjemmene. Dessuten ønsket man å bryte med den katolske skikken med at St. Nikolaus skulle komme med gaver til barna. Til dette formål egnet det seg godt å ta over skikken med det pyntede tre i stuen. Ordet Weihnachtsbaum spilte hen på den hellige natt, og det var Jesus eller das Christkind som skulle belønne de snille barn med gaver.

Juletreet var lenge både et byfenomen og en overklasseskikk. Og i denne form spredte bruken seg. 1800-tallet er den store utbredelsesperioden, til andre europeiske land og til Amerika.

Vi tror gjerne at juletreet er noe som har sin rot i gammel bondekultur, men det er ikke riktig. Utviklingen gikk delvis ganske langsomt i landdistriktene. Litterære, romantisering julefortellinger som trekkes frem ved juletider, er gjerne fra borgerlige miljøer, ikke fra bondesamfunnet.

For Norges vedkommende er det flere forklaringer på dette. En er konkurransen juletreet fikk med eldre, inngrodde juleskikker. En annen er den nøysomme forsiktighet som var en landsens dyd – juletre med pynt kostet tross alt noe. En tredje forklaring ligger i religiøs strenghet. At blant annet de nordnorske læstadianere lenge anså juletreet for syndig, er vel kjent. En fjerde forklaring er prosaisk; i mange strøk av Norge fantes det bare ytterst lite gran i forrige århundre.»

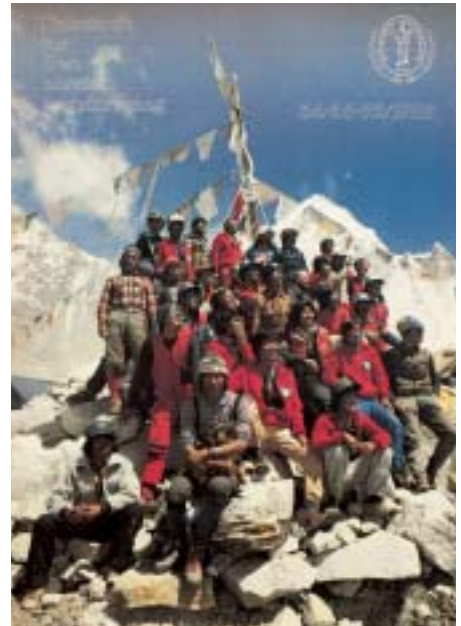
Larsen peker på at juletreskikken er et «sammensurium av elementer med høyst forskjellig bakgrunn» og at «båndene til det gamle samfunn er uklare, og linjene er i mange tilfeller ikke sammenhengende».

Slik så forsiden ut i årets siste utgave for snart 123 år siden, da Tidsskriftet ble publisert i sin aller første årgang. Faksimile

Fra slutten av 1960-årene til 1985 var den grønne forsiden, ledsaget av innholdsfortegnelse, et fast element – uavhengig av høytider. Faksimile

I 1986, da Ole K. Harlem (1917–2003) var redaktør, prydet den norske Mount Everest-ekspedisjonen fra året før «julenummeret». Faksimile

«Iallfall er det mange tror er gammelt, ganske nytt. Første gang et juletre ble oppstilt på Universitetsplassen i Oslo, var f.eks. så sent som i 1919.

At de pyntede trær er dekorative, pene og hyggelige, er en enkel interpretasjon uten symbolikk, tilstrekkelig til å skaffe seg et juletre til jul.

For mitt vedkommende synes jeg imidlertid at et grantré ute i skogen der det hører hjemme, og med sine kongler, er vel så pent.

Jeg er åpenbart i slekt med min bestemor.»

En 14 års kavalkade

For Tidsskriftets tidligere redaktør var *British Medical Journal (BMJ)* et forbilde da han valgte å la den siste desemberutgaven være en kombinasjon av annerledeshet og tradisjon. Det bredere temavalget som *Magne Nylenna* åpnet for i årets siste utgaver, bestod på sitt mest omfangsrike av 253 sider i 1998, 243 sider i 1989 og 211 sider i 1993.

I julenummeret fra 1998 var Tidsskriftets forsider gjenstand for en egen artikkel, signert Nylenna. Han hadde gjennomgått og analysert i alt 420 forsider fra perioden

etter at hans forgjenger 18 år tidligere hadde erstattet den grønne forsiden, med tilhørende innholdsfortegnelse:

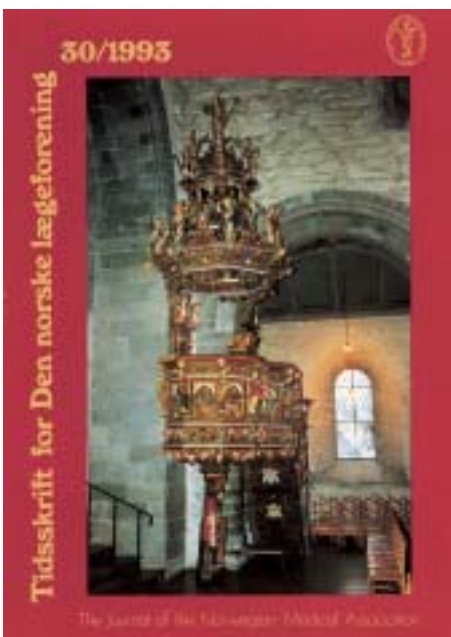
«Ideen til forsided fotografiene hadde redaktør Ole K. Harlem (f. 1917). Tanken var å presentere en oversikt over medisinsens utvikling gjennom tidene, og å knytte denne utviklingen til dagens medisin. Det var i den forbindelse naturlig å ta kontakt med Øivind Larsen (f. 1938) som fra januar 1985 var professor i medisinsk historie ved Universitetet i Oslo.

[...] Harlems ambisjoner var store. Han ønsket å avspeile den medisinske historie i internasjonalt perspektiv gjennom *Tidsskriftets* forsider. Tilhørende kommentarer skulle utdype bildet og forklare utviklingen. Naturfolkens medisin var et av emnene Harlem gjerne ville dekke.

Den amerikanske legeforeningens tidsskrift, *Journal of the American Medical Association (JAMA)* erstattet innholdsfortegnelsen på forsiden med kunstmotiver allerede i 1964 [...]. Siden har *JAMA* ukentlig formidlet kjente og mindre kjente kunstverk, alltid knyttet til et relativt omfattende essay om kunstneren og/eller motivet. Iblant er kunstverket på *JAMAs* forside også knyttet til innholdet i samme nummer, særlig når det gjelder temanumre.

Tilknytningen til innholdet i samme nummer var en av de bærende ideer da *Läkartidningen* introduserte bilder på forsiden i 1975. «Två krav ställs på den bild som skall pryda Läkartidningens omslag: Det skall vara en bra bild – både tekniskt och estetisk. Bilden skall ha anknytning till tidningens innehåll, och locka betraktaren att läsa vidare.»

Ved overgangen fra de karakteristiske, grønne forsidenene til fotografier i 1985, ble

I de 14 årene Magne Nylenna var Tidsskriftets redaktør, var det først og fremst de sakrale motiver som preget julenummerets forsider. Faksimiler

det en del protester – og i de tre første utgavene av 1985-årgangen prøvde redaksjonen ut en mellomløsning med dobbelt sett forsider. Nylenna kommenterte dette i sin artikkel for fem år siden, men forsvarte til fulle de valg Harlem hadde gjort:

«[...] Tidsskriftets forsider er nå et av bladets mest karakteristiske trekk, og understreker både bladets ambisjoner om å uttrykke kvalitet og tidløshet i forhold til dagsaktuelle nyhetsmedier og målet om å bygge bro mellom medisinen og de humanistiske fag.

[...] Variasjonen i forsidemotiver og – utforming har vært stor. Over halvparten av forsiden har medisinsk-historiske motiver. Gjennom årene er forsidemotivene blitt mer allmenne. Det historiske og direkte medisinske aspektet er blitt mindre tydelig, mens bruken av kunstverk og naturmotiver har økt. Koblingen mellom Tidsskriftets forside og innholdet i det enkelte nummer er blitt hyppigere.

Øivind Larsen som har fotografert to tredeler av forsiden og forfattet 95 % av de ledsagende tekstene, har satt et sterkt preg på utviklingen. I hans forsidekommentarer har den kunnskapsformidlende historikeren med årene blitt supplert av den personlige fortelleren. [...] Et målbart uttrykk for dette er bruken av det personlige pronomen jeg. I 1985 ble ordet jeg kun benyttet én eneste gang på 1 208 tekstlinjer. I 1997 ble jegformen brukt 74 ganger på 1 647 tekstlinjer.»

Den kulturelle profil

De siste tiårs spesialutgaver ved høytidene er blitt lagt merke til av skribenter utenfor Tidsskriftets primære målgruppe. Blant annet har Per Egil Hegge, redaktør i Aftenposten, kommentert jule- og påske-

nummernes særpreg med at «redaksjonen sper på med et dusin artikler med kulturelt tilsnitt [...]. For de leger og pasienter som trenger en påminnelse om at det finnes en virkelighet bortenfor de positivistiske måletabeller, er dette så oppmuntrende at man kan bli frisk av mindre.»(2)

I sin artikkel om forsiden fra 1995 formulerte også Magne Nylenna de kulturhistoriske, allmennmenneskelige tilnærminger som Tidsskriftet har båret preg av siden 1980-tallet:

«I tillegg til å være en smakfull emballasje omkring bladets innhold, understreker forsiden, både i motivvalg og utforming, at et blad som Tidsskrift for Den norske lægeförening er mer tidløst og varig enn aviser og dagsaktuelle nyhetsmedier. Men aller viktigst er det at forsiden minner om medisinenes nære tilknytning til de humanistiske fag, som historie og kunst [...], og hjelper Tidsskriftet å oppfylle en av sine hovedmålsettinger, nemlig å «bidra til holdningsdanning hos legene ved å videreutvikle etiske og kulturelle idealer i den medisinske tradisjon.»»

Gjennom julenummeret gav Nylenna støtet til flere faste spalter på 1990-tallet, og som nåværende redaktør har videreutviklet: Livet er mer..., Brev fra..., Bøker av, om og for leger. Øvrige spalter som Charlotte Haug (f. 1959) har innført, føyer seg inn i rekken. Serien Leger i Norge og Tidligere i Tidsskriftet er blant dem. Om ikke lenge kan disse og – ikke minst: Tidsskriftets nye innpakning både på nett og papir – markere ettårsjubileum.

Litteratur

1. <http://www.tidsskriftet.no/lts-pdf/pdf2001/3499.pdf> (21.11. 2003).
2. Hegge PE. Legetidsskriftets kulturelle profil. Aftenposten (morgenutgave) 17.4. 2000. <http://tux1.aftenposten.no/meninger/kommentarer/d135834.htm> (21.11. 2003).

Forsidefoto
T. Nygaard, T. Flaatten Halvorsen

Forsiden til dette nummeret viser det første bildet i serien *Leger i Norge* (s. 85). Denne serien vil fremover presenteres i åpningen av vår nye personaliaseksjon *Oss imellom*. Fotoprojektet omtales nedenfor. For øvrig fortsetter vi tradisjonen med ulike medisinskrelaterte motiver på forsiden.

Red.

Leger i Norge

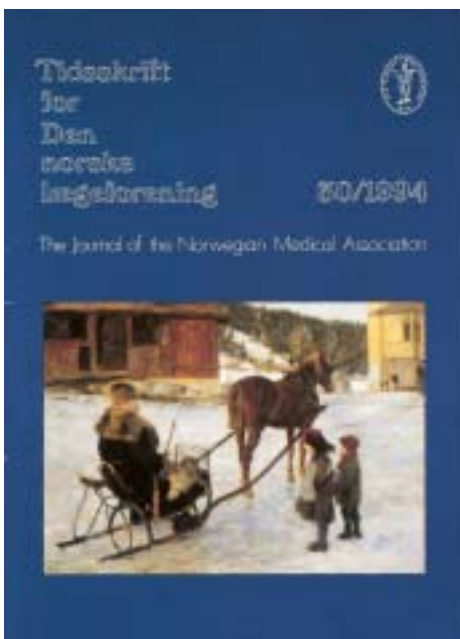
Leserne av Tidsskriftet bor overalt i landet. Nesten ethvert postbud kjenner bladet. På plastomslaget står det dr.med., stud.med., ass.lege, overlege eller andre yrkestitler. Men uansett lege.

Vi – en fotograf og en lege – har startet et prosjekt der vi ønsker å finne ut hvem som faktisk er der ute i denne legeverdenen. Vi vil ikke bruke mange ord, men fremstille legen der han eller hun var, slik vi så dem. I legens omgivelser – i et enkelt fotografi i sort og hvitt. Vi forteller når det ble tatt og skriver noen setninger om hva som skjedde akkurat da. Ikke mer – nettopp fordi vi håper at mange av Tidsskriftets lesere vil kjenne personene eller kjenne seg igjen i den situasjonen legen er i på bildet. Alle leger valgte samme studium, men i løpet av utdanningen og tiden etterpå har de gått forskjellige veier. Det ønsker vi å få frem visuelt.

I hvert nummer av Tidsskriftet vil vi presentere et nytt bilde. Har noen av leserne kommentarer eller tips til prosjektet, ønsker vi å høre fra dere.

Terje Nygaard
fotograf

Tori Flaatten Halvorsen
lege
torihalvor@c2i.net

I perioden 1987–2001 har også motiver foreviget av malerkunstens mestere vært gjengitt i julenummeret – foruten motiver som fotografen hentet fra naturen. Faksimiler

Charlotte Haug har siden hun ble redaktør i 2002, også innført nye spalter og gitt Tidsskriftet ny design. Faksimile